

Karitsointi on merkittävä tapahtuma lammastaloudessa, joten siihen kannattaa panostaa jo astutuskaudella. Karitsointiaika on haastavaa mutta myös antoisaa sekä mielenkiintoista aikaa. Astutuskautta suunniteltaessa olisi hyvä ottaa huomioon, että viiden kuukauden kuluttua astutuskauden aloituksesta lampurilla on tilat ja resurssit valmiina karitsointien valvontaan ja pienten karitsoiden hoitoon. Epäonnistunut karitsointiaika on myös taloudellisesti tappiollista.

Katse uuhiin

ASTUTUSKAUSI: Valmistautuminen karitsointikauteen aloitetaan jo astutusryhmien suunnittelusta, jolloin määrittyy tulevien karitsointien ajankohta. Uuhen tiineys kestää noin 5 kuukautta. Ennen astutuskauden alkua tulisi tarkistaa uuhien

utareet, jalat, hampaat ja kuntoluokka (tavoite 3). Karitsointiryhmien kokoa olisi hyvä miettiä jo astutusryhmiä suunniteltaessa. On hyvä pohtia, halutaanko että kaikki uuhet karitsoivat kerralla vai pidemmällä aikavälillä, ryhmä kerrallaan. Karitsointikauden ollessa pitkä, ryhmittely karitsoiden iän perusteella on tärkeässä roolissa paitsi karitsoiden terveyden, myös uuhien utareterveyden kannalta.

Karitsointiajankohtaa suunniteltaessa on hyvä huomioida myös tuotantorakennukset ja markkinatilanne. Kannattaa siis pohtia ennakkoon, saadaanko karitsoinnit hoidettua talvella kylmälampolassa tai milloin markkinat tarvitsevat teuraita.

TIINEYSKAUSI: Uuhien kuntoluokitus tulisi tehdä pari kuukautta ennen karitsointikauden alkua, jotta uuhet saadaan jaettua kuntoluokitusten mukaisesti ryhmiin tasapainoisen ruokinnan toteuttamiseksi. Uuhien tiineysajan ruokinta vaikuttaa muun muassa sikiöiden kasvuun ja kehittymiseen, uuhien kuntoluokkaan ja maidontuotantoon, karitsoiden elinvoimaisuuteen, sekä vuonueen tasaisuuteen ja kokoon. Kuukautta ennen karitsointeja varmistetaan uuhien riittävä seleenin ja e-vitamiinin saanti, sekä tarkistetaan kuntoluokat. Karitsointien alkaessa uuhien olisi hyvä olla kuntoluokassa 3–3,5. Karitsoinnin jälkeen on tärkeää, että uuhi saa tarpeeksi ravintoa ja vettä. Maidontuotanto kuluttaa paljon energiaa. Imetyskaudella uuhien maidontuotanto on keskimäärin 1–3 kg/pvä. Uuhien energiantarve määräytyy imetettävien karitsojen määrän mukaan, joten uuhet olisi hyvä jakaa ryhmiin niiden kuntoluokan ja karitsojen määrän mukaan.

Panosta imetyskauteen

Lopputiineyden ja imetyskauden rehujen tulisi olla laadultaan tilan parhaimmistoa. Tunnustusruokinta tulisi aloittaa 0,5–2 kuukautta ennen karitsointia. Uuhien energiantarve ja syöntikyky eivät kulje rinnakkain. Karitsoinnin lähestyessä uuhien energian tarve kasvaa, mutta sen syöntikyky laskee. Ruokintaan olisikin hyvä lisätä väkirehua asteittain säilörehun rinnalle, jotta sikiöiden kasvuun ja maidontuotantoon riittää energiaa. Imettäville uuhille parasta ravintoa saadaan aikaisin korjatusta ensimmäisen sadon säilörehusta, jossa on korkea energia- ja valkuaispitoisuus. Imetyskaudella uuhien karkearehun kulutus lisääntyy 25 %. Imetettävien karitsojen määrä vaikuttaa emojen energiantarpeeseen. Esimerkiksi uuhi, jolla on 2–3 karitsaa tarvitsee lähes 60 % enemmän energiaa ja sulavaa raakavalkuaista (SRV) sekä 40 % enemmän ohitusvalkuaista (OIV) kuin uuhi, jolla on vain yksi karitsa imetettävänä. Imetyskaudella uuhille tulisi tarjota ensisijaisesti hyvin sulavaa säilörehua, jonka D-arvo on korkea, yli 680. Rehun sisältämän energiamäärän tulisi olla vähintään 11 MJ/kg ka ja sen tulisi sisältää raakavalkuaista vähintään 130 g, jotta uuhella riittää energiaa maidontuotantoon ja oman kuntoluokan ylläpitoon. Ruokinnassa tulee aina huomioida myös eläimen rotu ja koko sekä ikä. Tiineyden ja imetyksen aikana on myös huolehdittava, että uuhet saava tarpeeksi kivennäisiä, hivenaineita ja vitamiineja.

Mitä asioita otettava huomioon karitsoinnissa

karitsointi alkaa lähestyä, uuhien utareissa alkaa muodostua ternimaitoa, ne kasvavat ja voivat muuttua kipeiksi. Uuhien ulkosynnyttimet turpoavat ja alkavat punoittaa. Uuhien käyttö voi muuttua myös levottomaksi. Uuhi tulisi siirtää karitsointikarsinaan karitsoinnin jälkeen. Karitsoinnin jälkeen tulisi seurata jälkeisten irtoamista. Jos jälkeiset eivät ole irronneet 12 tunnissa tulisi ottaa yhteyttä eläinlääkäriin, sillä kiinni jääneet jälkeiset lisäävät tulehdusriskiä. Jälkeisiä ei saa repiä!

Uuhi on karitsoineen karitsointikarsinassa noin 3–5 päivää; nyrkkisääntönä voidaan pitää päivä/karitsa. Karitsointikarsinoiden tulee olla vedottomia, kuivia ja puhtaita. Olosuhteiden vaatiessa karsinaan tulisi sijoittaa lämpölamppu. Karitsointikarsinasta uuhet yhdistetään ensin pienempiin ryhmiin ja edelleen pienryhmät isommaksi ryhmäksi. Suurin suositeltava ryhmäkoko on 20 uuheta karitsoineen. Ryhmittely voidaan tehdä esimerkiksi karitsointiajan, imettävien karitsoiden määrän, uuhien iän ja/tai kuntoluokan mukaan. Oli ryhmittely mikä tahansa, uuhien ravinnon ja vedensaanti tulee varmistaa aina.

Karitsointiaikana lampaiden tarkkailua on hyvä tehdä usein, joko tiuhaan tehdyillä tarkistuskäynneillä tai hyödyntämällä kameravalvontaa. Kameravalvonta ei häiritse eläimiä ja se parantaa myös lampurin jaksamista, kun lampolan tilanteen voi tarkastaa vaikka omasta sängystä käsin. Karitsointeja tarkkailemalla päästään ajoissa puuttumaan tilanteisiin, jossa karitsointi ei syystä tai toisesta etene normaalisti.

Tarkkailemalla karitsointeja voidaan puuttua ajoissa karitsointeihin, jotka eivät syystä tai toisesta etene. Viivästyneessä karitsoinnissa on usein syynä synnytysten hidas aukeaminen tai karitsan virheasento. Virheasentoa epäiltäessä, tulisi ensin tarkistaa, onko synnytystie kokonaan auki ja sitten tunnustella varovasti mikä osa karitsasta on tulossa ensimmäisenä ulos. Kun karitsan virheasento saadaan korjattua, karitsointi yleensä etenee. Oikea-aikaisella

poikimisavulla voidaan yleensä pelastaa sekä karitsojen, että uuhien henki. Eläinten rauhallinen ja varma käsittely on karitsointiaikana ensiarvoisen tärkeää.

Pulmatilanteessa ota yhteys eläinlääkäriin.

Mikäli uuhi ei hoida karitsaansa tai se menehtyy, voidaan karitsa yrittää adoptoida toiselle uuhelle. Adoptio tulee tehdä vain sellaiselle uuhelle, jolla on edellytykset hoitaa adoptoitava karitsa (riittävä maidontuotanto suhteessa karitsoiden lukumäärään). Adoptoitavan karitsan niskaan ja takapäähän (hännän alle ja päälle) hierotaan toisen, vasta karitsoineen uuhien sikiökalvoja, -nestettä ja/tai jälkeisiä. Myös adoptioemän maitoa voidaan tiputtaa karitsan niskaan ja takapuolen päälle, jolloin uuhi nuolee sen pois. Kun uuhi näin pesee ja nuolee karitsan, siihen jää uuhien itsensä haju, jolloin se todennäköisemmin hyväksyy karitsan itselleen. Lopuksi emon annetaan nuolla adoptioyhteyden ajaksi pois otettu oma karitsansa.

Hyvän alkukasvun lähtökohdat

Karitsoinnin yhteydessä vastasyntyneen hengitystiet ja peräaukko tarkastetaan, ja uuhien utareista katsotaan, että niistä tulee maitoa. Uuhien utareiden käsittely tulee tehdä puhtain käsin! Utare sairaudet muun muassa heikentävät uuhien kuntoluokkaa ja karitsoiden kasvua. Utaretulehduksesta kärsivän uuhien maito on kokkareista, vetistä ja siinä voi ilmetä väri vaihteluja.

Karitsan elämän ensimmäiset 30 minuuttia ovat tulevaisuuden kannalta elintärkeitä. Tänä aikana karitsa leimautuu emäänsä ja sen tulisi saada ensimmäinen annos ternimaitoa. Ternimaidon saannissa ja imemisessä tulisi auttaa, jos sille on tarvetta. Ternimadon saanti tulee huolehtia myös adoptoitavalle karitsalle. Oman emän ternimaito on lähtökohtaisesti parasta ravintoa karitsalle. Ternimaidosta karitsa saa paitsi vitamiineja, hiilihydraatteja, proteiinia, rasvoja ja kivennäisaineita, myös elintärkeitä vasta-aineita, joita sillä ei syntyessään ole. Vasta-aineet imeytyvät karitsan verenkiertoon tehokkaimmin sen elämän ensimmäisen puolen tunnin aikana. Tämän jälkeen vasta-aineiden imeytyminen heikkenee ja vuorokauden jälkeen lakkaa kokonaan. Lämmin ternimaito sisältää runsaasti energiaa ja on vastasyntyneelle elintärkeää vastustuskyvyn lisäksi myös ruumiinlämmön ylläpitämiseksi, sillä alilämpöisyys on vastasyntyneiden karitsojen yleisin kuolinsyy. Ternimaito edistää myös suoliston kehittymistä. Ensimmäisen 12 tunnin aikana karitsan tulisi saada 15 % oman painonsa määrästä. Pullolla juotettaessa annokset jaetaan useampaan pienempään erään.

ALKUKASVU HYVÄÄN VAUHTIIN OIKEALLA RUOKINNALLA: Maito on karitsojen ensisijainen ravinnonlähde ensimmäisten kuuden viikon ajan. Kahden viikon ikään ehtineille karitsoille kannattaa perustaa uuhilta suojattu karitsabaari, jossa on aina tarjolla karkea- ja väkirehua, sekä vettä. Pikkuhiljaa, emon mallia katsomalla karitsat alkavat tutkimaan ympäristöään ja syömään karitsabaarin rehuja. Karkeampaa rehua maistelleiden karitsojen pötsi kehittyy märehittävän pötsiksi aikaisintaan kahdeksassa viikossa. Karitsabaarin rehujen ja veden tulee olla puhtaita, jotta ne säilyvät maittavina ja houkuttelevina. Vesi olisi hyvä vaihtaa päivittäin. Karitsabaarin tulee olla vedoton, hyvin kuivitettu ja sijaita keskeisellä paikalla ryhmäkarsinassa, jotta sinne on mukava mennä. Karitsabaarin vähimmäiskoko on 0,2m²/karitsa.

SEURAA ja REAGOI: Terveydellä on suuri merkitys karitsojen kasvuun. Karitsa tarvitsevat energiaa ja valkuaista elimistönsä ylläpitoon ja kasvuun. Hyvin kasvamaan lähteneet karitsat jatkavat yleensä kasvuaan hyvin aina loppukasvatukseen saakka ja pysyvätkin usein terveempinä ja elinvoimaisempina, kuin heikosti kasvuun lähteneet. Karitsojen ravinnonsaantia tulee seurata tiiviisti, niiden ensimmäisten elinviikkojen aikana esimerkiksi punnituksilla. Riittävän maidonsaannin voi tarkistaa myös karitsan mahan muodosta, päärynämuoto kertoo mahan olevan täynnä maitoa (katso kuva). Riittävästi maitoa saavat karitsat kasvavat ja ovat tyytyväisen oloisia.

KaritsaBaari

0,2m²/ karitsa

**(Puhtaat) SOPIVAT
rehut tarjolla vapaasti**

Puhdas vesi

Hyvä kuivitus

**Lämpölamput
tarvittaessa**

Vedoton

Käytännön vinkkejä/ tila case:

- Tee säilörehu riittävän ajoissa ja teetä analyysit, niin tiedät mitä syötät.
- Tunnutus 2–4 viikkoa ennen karitsointia
 - o Väkirehuannosta nostetaan 0,5 kg/uuhi / päivä
- Siirrä uuhet karitsoineen yksilökarsinaan karitsoinnin jälkeen
 - o Uuhet joilla 1–2 karitsaa; 2–3 päivää
 - o 3 – enemmän; 4 + päivää
- Heikoille karitsoille ternimaito voidaan antaa letkuttamalla. Ternimaitoa pakkasessa varmuuden vuoksi (joko uuhun tai lehmän ternimaito käy).
- kirjataan ylös tiedot poikimisesta ja emo-ominaisuuksista.
- Tarkista; karitsoiden peräaukko ja napa. Toisinaan karitsoilta voi puuttua peräaukko ja napaa voi joutua sitomaan. Navan kautta mennyt bakteeri saattaa aiheuttaa myöhemmin karitsalle terveysongelmia, kuten niveltulehdukset.
- Tiivis karitsointikausi. Uuhet tiineysmitattu. Ternimaito lypsetään aina & annetaan karitsalle = varmistetaan alkuunlähtö, vaikka ei adoptio kyseessä. + ADE-vitamiinilisä ternimaidon yhteydessä.
- Seuraa imeviä karitsoita tarkasti. Kylmettyneen karitsan hoito on työlästä ja usein epätoivoista.
- Hyödynnä kameroita tuotantotiloissa

Vinkkejä adoptioon/ tila case:

- Valitse adoptioemoksi uuhi, joka saa yhden oman karitsan. Tarvittaessa terveutareiselle, hyvät emo-ominaisuudet omaavalle uuhelle voi antaa kolmannen karitsan esimerkiksi utarevikaiselta kaksosten emolta (terveutareinen, hyvä emo, jolla 3 karitsaa on parempi, kuin tissivikainen kaksosia imettävä).
- Seuraa, että adoptio onnistuu ja tee adoptio tarvittaessa toiselle uuhelle, jos ensimmäinen yritys ei onnistu.
- Älä pidä uuhun omaa karitsaa adoptiotilanteessa poissa emoltaan kuin korkeintaan 15–20 minuuttia. Tänä aikana karitsalle on hyvä juottaa ternimaito ja pitää se lämpimänä, mutta käsitellä muuten mahdollisimman vähän, jotta emo hyväksyy sen takaisin.
- Pyri siihen, että lisämaitoa tarvitsee antaa vain adoptiota odottaville karitsoille, sekä niille, joiden adoptointi ei ole onnistunut.
- Pidä kirjaa uuhun emo-ominaisuuksista ja utareterveydestä. Jalostamisessa kannattaa panostaa hyviin emo-ominaisuuksiin ja utareterveyteen.